پیسبوونی ژینگەی کارۆموگناتیسی

د.عادل حوسێن
doctoradill@yahoo.com

پیسبوونی کارۆموگناتیسیی ژینگە (التلوث الكهرومغناطيسى Electromagnetic Pollution) کە زۆر جار پێی دەڵێین غەڵبەغەڵبی بێ تێل (الضوضاء اللاسلكی) یەکێکە لە باجەکانی تەکنەلۆژیا و پێشکەوتنی زانستی. کارەبای ڤۆڵتیەی بەرز، تاوەرەکانی فشاری بەرزی کارەبا، شەپۆلەکانی پەخشی رادیۆ و تەلەڤزیۆنەکان و سەتەلایتەکان، ئامێر و دەزگاکانی مایکرۆویڤ، هێڵەکانی تەلەفۆن و مۆبایل. ئەمانە هەموویان بە شەپۆلی کارۆموگناتیسیی خزمەتەکانیان دەگوازرێنەوە، واتە دەورووبەرمان پڕە لەم شەپۆلانە کە بە خێرایی تیشک گوزەر دەکەن. بە پێی چەندین لێکۆڵینەوە ئەم پیسبوونەی ژینکە بە شەپۆلە کارۆموگناتیسیەکان دەبێتە ئەگەری: سەرئێشە، زووهەڵچوون، کفتی یان شەکەتی دەروونی، ئازار لە بەشی جیا جیای لەش، دڵتوندی و هەندێک جاریش خەمۆکی. هەتا میکرۆبەکانیش بەدەر نین لە کاریگەری ئەم جەنجاڵیە کارۆموگناتیسیە کە زۆر جار دەبێتە ئەگەری گۆڕان لە سروشتی میکرۆبەکان. ئەم پسپۆڕیتیەی کە گرنگی بەم لایەنە دەدات پێی دەگوترێ ئەندازیاریی پزیشکی (Medical Engineering) کە زیاتر گرنگی بە خۆپاراستن دەدات لە ئەگەری

کاریگەریە خراپەکانی شەپۆل و کایە کارۆموگناتیسیەکان لەسەر تەندروستی مرۆڤدا .

ئایا مۆبایل کاریگەری دەکاتە سەر مێشک ؟

مۆبایل یان تەلەفۆنی خانەیی (الهاتف الخلوی Cell Phone) هەمیشە لێتەوە نزیکە، راستە پەیوەندیکردن بە هۆی مۆبایلەوە یەکجار ئاسان بووە بەڵام با بزانین کە ئایا هیچ کاریگەریەکی هەیە لەسەر تەندروستی مرۆڤ؟

لە نوێترین لێکۆڵینەوەی پزیشکە ئیتالیەکاندا هاتووە کە لەوانەیە ئەو کایە کارۆموگناتیسیانەی کە لە مۆبایلەوە هەڵدەقوڵێن بێ زیان نەبن وەکو سیمایان، هەروەها لەوانەشە هێندە زیانبەخش نەبن بۆ تەندروستیی مرۆڤ. بە هەرحاڵ ئەمە راستییەکی زانستی چەسپاوە کە مۆبایل تا رادەیەک چالاکی خانەکانی مێشک دەگۆڕێ، بەڵام ئایا ئەمە بە سوود یان بە زیان لەسەر خانەکانی مێشک و تەندروستی دەکەوێتەوە؟ ئەمە تا ئێستا نەزانراوە.

لە لێکۆڵینەوەیەکی تردا، پاش بەکارخستنی مۆبایل لە نزیک گوێی چەند کەسێک بۆ ماوەی 45 خولەک بە بەردەوامی تێبینی ئەوە کرا کە چالاکی توێکڵی مێشک لەم لایەدا زیاتر بوو ، هەروەها پاش داخستنی مۆبایلەکەش ئەم زیادبوونە بۆ ماوەی یەک کاتژمێر هێشتا هەر بەردەوام بوو، بە مانایەکی دیکە مۆبایل بووە ئەگەری زیادبوونی چالاکیی یان وروژانی توێکڵی مێشک ، ئەمەش تا ئێستا نەزانراوە کە زیادبوونی چالاکی مێشک سوودبەخشە یان زیانبەخشە بۆ مرۆڤ.

لە رابردوودا ، ئەم کایە کارۆموگناتیسیانەی کە لە مۆبایلەوە دروست دەبن لە لایەن دکتۆرەکانەوە بەکاردەهات بۆ چارەسەرکردنی شەقەسەر (شەقیقە Migraine) و هەندێک جاریش خەمۆکی ، بەڵام لە هەمان کاتیشدا پەیوەندیەک هەیە لە نێوان زیادبوونی چالاکیی مێشک و زیادبوونی ژمارەی پەرکەمەکان لەو کەسانەی کە خو یان پەرکەمیان (صرع Epilepsy) هەیە .

لە لایەنی تیۆریەوە ، لەوانەیە کە زیادبوونی چالاکیی مێشک (یان وروژانی مێشک) مەترسیدار بێت چونکە هەمان ئەم وروژانەی مێشک روودەدات لە حاڵەتەکانی پەرکەمدا ، لەوانەشە وروژاندنی مێشک بۆ هەندێک حاڵەت سوودبەخش بێت کە پێویستی پێی هەیە وەکو نەخۆشی ئەلزهایمەر (Alzheimer) و حاڵەتەکانی پاش جەڵتەی مێشک (Stroke).

د. پاولۆ رۆسینی (Paolo M. Rossini Dr.) کە پرۆفیسۆری نەخۆشیە دەمارەکانە لە زانکۆی کامپەس بایۆ مێدیکۆ (Campus-Bio-Medico) لە رۆمای پایتەختی ئیتالیا لەپاش چەندین توێژینەوەی یەک لەدوای یەک سەبارەت بە کاریگەری کایەی کارۆموگناتیسی مۆبایل لەسەر بەشە جیا جیاکانی مێشکی مرۆڤدا جەختی لەسەر ئەم راستیە کردۆتەوە کە ئەمرۆ یان بەیانی هەر دەگەینە تەواوی راستیە زانستیەکان، لێکۆڵینەوەکانیش بەردەوامن ، ئەویش لەگەڵ تیمێکی خۆیدا ئێستا خەریکی لێکۆڵینەوەن.

ئەگەر مەترسیی تەندروستی هەبێت لەبەر بەکارهێنانی مۆبایل ، ئەوا لێکۆڵینەوەی زۆرتر و چڕترمان پێویستە بۆ ئەوی کە مەسەلەکە بە تەواوی یەکلا بکرێتەوە کە کێ دەتوانێ مۆبایل بە بێ مەترسیی تەندروستی بەکاربێنێ و کێ ناتوانێ یان نابێ کە بەکاری بێنێ و کاریگەری خراپ دەکاتە سەر تەندروستی کامیان ، هەروەها بۆ کێ بەکارهێنانی مۆبایلیان سنووردار بکرێت ؟

رێنماییەکان بۆ کەمکردنەوەی هەر ئەگەرێکی خراپی شەپۆلە کارۆموگناتیسیەکان بریتین لە:

بەکارهێنانی مۆبایل تەنها بۆ پێویستی و لە شوێنی خۆیدا .

لەناو ماڵدا ، ناوە ناوە شوێن و ئاراستەی ئەو ئامێر و دەزگایانە بگۆڕە کە بە کارەبا کاردەکەن بە تایبەتی ئەو دەزگایانەی کە بە شێوەیەکی سەرەکی و بە چڕی بە هۆی شەپۆلە کارۆموگناتیسیەکان کاردەکەن وەکو تەلەڤزیۆن ، ئامێری تەلەفۆن ، کۆمپیوتەر ، دەزگای وەرگری سەتەلایت .